

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1221686/1

בית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב הראשי לישראל הרב דוד ברוך לאו – נשיא, הרב אליעזר איגרא, הרב מיכאל עמוס

המערערת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד רון וינשטוק)

נגד

המשיב: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד יעקב שמשי)

הנדון: חיוב מאומד, מטעם 'דין כעין פשרה' וכחלופה לחיובי שבועה כשהתובע אינו יכול לברר ולהוכיח את טענותיו והנתבע היכול לעשות כן – נמנע מכך

פסק דין

להלן תקציר האירועים כפי שתואר בהחלטת בית הדין מיום ו' בכסלו התשפ"ב (10.11.2021):

ביום ב' באלול התשע"ט (2.9.19) נתן בית הדין פסק דין בו הוחלט כי ערעור האישה התקבל הן לגבי הטענה שהתביעה הישנה שתבעה האישה לא נמחקה והן לגבי הצורך לברר את הכספים שצברו בני הזוג במהלך חיי הנישואין הן מקצבאות הנכות של הקטינים והן מהכנסות הבעל.

הצדדים הוזמנו לדיון, המשיב הגיע ללא ייצוג וסירב להשיב לטענות על משיכות כספים בסכומים גדולים, הלוואות ועוד שנעשו על ידו בחשבון הצדדים ובחשבונות של בני המשפחה.

לאחר שמונה אקטואר לבדיקת נכסי הצדדים הודיע האקטואר שיש חומרים חסרים ולטענת המשיב אין ביכולתו להמציא לו את המסמכים החסרים ולא למסור הבהרות על הפעולות שנעשו בחשבונות הבנק שנבדקו. לפיכך הודיע בית הדין לצדדים ביום א' בסיוון התש"ף (24.5.20) כי הוא מתכוון לתת פסק דין לפי החומר הקיים ובשל החלפת דיון מתוך ההרכב הוא מאפשר לצדדים להביע דעתם מהיכן להמשיך בדיון.

בח' בתמוז התש"ף (3.6.20) הודיע בא כוח המשיב כי לדעתו על בית הדין להורות לאקטואר להשלים את חוות דעתו ואחר לזמן את הצדדים לדיון בדוח.

האקטואר שלח את ממצאיו לבית הדין ביום (4.1.21) והצדדים נתבקשו להגיב עליהם. המערערת הגיבה והמשיב לא הגיב.

בתאריך י"א באב התשפ"א (20.7.21) כתב בית הדין והורה לצדדים:

בתיק זה הוגש דוח האקטואר ונתבקשה תגובת הצדדים. נתקבלה תגובת המערערת המבקשת לסיים את הדוח ולקבוע את חיוב המשיב כלפיה. לא נתקבלה תגובת המשיב כפי שנתבקש [...] לפני הכרעת הדין בהתאם לדוח מתיר בית הדין למשיב להגיב על הדוח בתוך ארבעה עשר יום, כולל ימי פגרה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

המועד חלף ושוב לא נתקבלה תגובת המשיב. לפיכך מודיע בית הדין כי הוא נעדר למתן פסק דין לפי החומר הקיים לפניו. לפני משורת הדין יקבל בית הדין את הערות המשיב על הדוח אם יגיעו בתוך ארבעה עשר יום.

תגובת המשיב להחלטה זו הייתה כי הודיע לאקטואר כי חשבון בנק ירושלים אינו על שמו. אך לגבי גוף הכספים והמסמכים וההבהרות החסרים לא נמסרה תגובה עניינית.

לבית הדין הוגשה בקשת האקטואר:

טיוטת חוות הדעת הוגשה לכבוד בית הדין בחודש ינואר 2021. עד כה טרם הוכרע מהו גובה שכר הטרחה בתיק וכן מיהו הגורם אשר יישא בתשלום. אבקש להביא לידיעת כבוד בית הדין כי בתיק הושקעו תשעים ושש שעות עבודה – בהשגת המסמכים ישירות מהבנקים באמצעות צווים, בניתוח הפעילות ובכתיבת הדוח. התעריף המקובל במשרדי בתיקים מסוג זה הינו 420 ש"ח + מע"מ לשעת עבודה.

בית הדין קבע דיון לעניין הדוח ובדיון הודיעו הצדדים כי הם מאשרים את ממצאי דוח האקטואר שעשה עבודה מפורטת וראויה, אלא שלטענת המשיב יש לערוך דיוני חקירות והוכחות על ממצאי הדוח ועל הטענות שטוענת המערערת בעקבותיו על ריקון החשבונות מסכומים גבוהים ביותר. מנגד לפני בית הדין בקשת המערערת למתן פסק דין ללא קיום דיונים וחקירות נוספים.

דיון והכרעה

מהחומר שהוצג לפנינו עולה כי כנהוג בבתי רבים האיש הוא שניהל את הכספים והחשבונות והאישה לא הייתה מעורבת בהם. לכן כאשר מטבע הדברים אפשרויות האישה לברר את טענותיה בעניין הרכוש והכספים הן אפסיות, הרי שאין לדרוש ממנה להוכיח את טענותיה באסמכתאות שמעולם לא היו בידה. עם זאת האישה יודעת וטוענת 'ברי' כי היא והילדים חיו בצמצום רב, האישה הביאה דפי חשבון לבית הדין האזורי בירושלים, האיש הודה בדיון בכ"ו בסיון התשע"ז (20.6.17) כי העביר כספים לשווייץ וכי בחשבון בנק לאומי שהיו בו מיליונים ורק הוא פעל בו נותרו שלושים אנורות! לעומת זאת טענה האישה כי האיש לא הציג לבית הדין אסמכתאות לכספים הרבים שהגיעו לטענתו מהשכרת דירות משפחתו, ואף לא הסכים להביא לבית הדין לעדות את אימו שתעיד את האמת שלא היה לה ולבעלה כל רכוש.

נטל ההוכחה אינו תלוי רק בשאלת ה'מוחזק' וה'מוציא מחברו', אלא גם בשאלה מי יכול לברר ומי אינו יכול לברר, ובעיקר בשאלת דינו של מי שיכול לברר ואינו מברר, כמבואר בבבא מציעא (פג ע"א) "אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם' (שמות כב, ט-י) – הא יש רואה, יביא ראיה ויפטר", וכמו שכתב הרמב"ם (שלוחין ושותפין פרק ב הלכה ט) שדין זה אינו רק מדיני השומרים אלא גם בשותפים "וכן הדין בכל טענה שיטעון השותף וכיוצא בו, וכן הדין בטענת השומרים, אם הראיה יכולה להיות – או יביא ראיה על טענתו או ישלם", וכן בשולחן ערוך (חושן משפט סימן קפז) לגבי שליח.

במקרה שלפנינו אין ספק שבמשך הזמן הרב שעבר מאז התיק לפנינו הייתה למשיב אפשרות להביא אסמכתאות ולברר את טענותיו לפני בית הדין ולפני האקטואר, מה מן הכספים נאסף על ידו, ומה מקורו בכספים המגיעים מנכסי משפחתו ולהוכיח את הירושה והנכסים שהיו למשפחתו שמהם נכנסו מיליונים רבים לחשבונותיו ולחשבונותיהם, לטענתו. האיש בחר שלא להציג את האסמכתאות למקורות ההכנסות וההוצאות שמצא האקטואר וצוין שאין הן ידועות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

משום כך לא מוצא בית הדין מקום לקיים דיון הוכחות בטענות האישה ולא לשמיעת הסברים ללא אסמכתאות של האיש, וכדלהלן.

כאשר דן בית הדין בדברים שאינם מבוררים ואין אפשרות להכריע בדיני הראיות המוכחות, ישנה זכות הטלת שבועה לבירור הטענות כאמור בשולחן ערוך (חושן משפט סימן פז); כן יכול בית הדין לדון כעין פשרה, כמבואר בשולחן ערוך (שם סימן יב סעיף ה) "יש כח ביד בית דין לעשות דין כעין הפשרה במקום שאין הדין יכול להתברר ואינו רשאי להוציא הדין חלוק מתחת ידו בלי גמר"; וכן יכול לדון באומד הדעת, כמובא בחושן משפט (סימן טו סעיף ה) לגבי דברים שקשה להוכיחם "יש לדון דיני ממונות על פי הדברים שדעתו נוטה להם שהם אמת והדבר חזק בלבם שהוא כך, אף על פי שאין שם ראיה ברורה".

על זה יש להוסיף את שהתבאר בשולחן ערוך (שם בסעיפים שלפני כן) שכשבית הדין סבור שיש לפניו דין שאינו יכול להתברר על ידי הנתבע והתובע נמנע מלברר, הרי מוטל עליו לחפש דרך לעשות את הצדק באופן אחר. כך כתב השולחן ערוך (חושן משפט סימן טו סעיפים ג-ד) לגבי הדין שבא לפניו דין ויודע שהוא 'מרומה' שאינו יכול לומר "אחתכנו ויהיה הקולר תלוי בצואר העדים", אלא "ידרוש בו ויחקור הרבה" והוסיף על דבריו הרמ"א "ויכול אפילו להשביע במקום שאינו חייב שבועה מצד הדין".

הטלת שבועה לא נהוגה בזמן הזה, ובפרט על מי שבית הדין האזורי לא האמין לתשובותיו, ובתי הדין נהגו להכריח התפשרות בהעדר יכולת להטיל שבועה. ואין כאן מקום להאריך במקור הנהגה זו – יש שסמכוה על דברי השולחן ערוך (חושן משפט סימן יב סעיף ב) "ואם חייבו בית דין שבועה לאחד מהם, רשאי בית הדין לעשות פשרה ביניהם כדי להפטר מעונש שבועה", ועיין בשו"ת דברי מלכיאל (חלק ב סימן קלג) ובאחרונים בשיעור הפשרה; ועיין ציץ אליעזר (חלק ח סימן ה) שהביא משו"ת אבן יקרה (חלק א חושן משפט סימן ו) שהיא מתקנת 'ועד ארבע ארצות'.

נזכיר גם את החלטת בית הדין הגדול הראשונה שבה נאמר:

בפרט שהאישה, על פי החוק ועל פי ההלכה, זכאית לסכומים אלו: אולי אף לכולם, מאחר שמדובר לטענתה בכספי הביטוח הלאומי של הילדים הנכים וייעודו של הכסף הזה – לצורך הילדים, וגם אם זה כסף רגיל הרי שאם יש כסף שנחסך בחיי הנישואין הוא שייך לשני הצדדים בשווה.

לאחר העיון ברוח האקטואר שאושר על ידי הצדדים סבור בית הדין כי למרות טענת המשיב כי ניהל את כספי אימו ומשפחת בית אביו, שבכולם הייתה לו אפשרות לפעול ביד חופשית, מכל מקום משמצא האקטואר שכלולים בחשבונות שנסקרו גם כספים שקיבלו הצדדים מביטוח לאומי, גם כספים רבים מאוד ללא מקור, הרי שלאור עיסוקו של האיש באיסוף כספים בחו"ל ומקרנות נוספות שניתנו לטובת הצדדים אפשר לקבוע שחלק מהם בוודאי נכנס לחשבונות אלו. כאמור אין אפשרות ביד האישה, שלא ידעה כלום על החשבונות, להוכיח את טענותיה, אך היא טוענת טענת ברי ובוודאות שהמשפחה חיה בצמצום רק מההכנסות ממשכורתה ומתמיכות ידועות ונאמר לה כל השנים מפי המשיב כי הכספים מביטוח לאומי נחסכים.

המשיב, שכאמור יכול היה לפרט ולהבהיר ואף להוכיח את פירוט חלק מההכנסות וההוצאות מחשבונות אלו, מהיכן בא ולהיכן הלך, הסתפק לאורך כל הדרך שבה מתנהל הדיון בבית הדין בטענה סתמית כי כל הכספים הם מכספי משפחתו והוא רק ניהל בעבורם את החשבונות, ללא כל הוכחה. לפיכך סבור בית הדין כי לכל הפחות יש לחייבו שבועה על הכספים שעליהם טוענת האשה 'ברי' ויש 'רגליים לדבר' לטענתה, ובהם כספי הקצבאות של הילדים לאורך השנים. אומנם גם אם הוצאו כספים רבים מחשבונות הצדדים ונעשו עסקים או נחסכו כספים, כפי שאמר האיש

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לאישה, עדיין אין אפשרות לחייב בכל הסכומים העוברים תחת ידו כי ברור הדבר שחלק מן הכספים הוצאו לצרכי המשפחה וגם ייתכן שלא כל עסקיו של האיש צלחו. לכן ידון בית הדין בעניין גם מצד אומד הדעת:

לפחות בשניים מהחשבונות שנבדקו, הרשומים על שם בני הזוג, הרי שהכספים העוברים בהם הם בחזקתם של בני הזוג, ובפרט שלצורך כספי משפחת האב לא היה צריך האיש להעבירם בחשבונות על שם שני בני הזוג אלא יכול היה להשתמש בחשבונות שעל שמם שגם בהם היה לו ייפוי כוח מלא.

התקופה שנבדקה הייתה רק השנים האחרונות, שעדיין אפשר היה במסגרת אפשרויות הברור לבקש עליהם מסמכים. לכן בדיקה זו רחוקה מלמצות את כל שנות הנישואין. אך גם בבדיקת שנים אלו נמצאו סכומים גדולים ביותר שהיו בחשבונות על שם בני הזוג. לדוגמה: בחשבון בבנק ירושלים (שלטענת האיש גם הוא לא היה שלו אלא של אימו) נמצא כי לאורך שנתיים וארבעה חודשים הופקדו שיקים בסכום של 1,234,760 ש"ח מלבד כניסת כסף מחשבון האם, ונמצאו משיכות שיקים שנעשו על ידי האיש כנגדם. בחשבון על שם [פלונית] התקבלו תקבולים מביטוח לאומי רק לשנים אלו בסך 536,941 ש"ח מלבד כניסות נוספות. בחשבון בנק הדואר על שם האיש נמצאו קצבאות ילדים וניידות וקצבאות אחרות בסך כ-132,000 ש"ח. כספים אלו הם מלבד הכספים שנכנסו ויצאו בחשבונות על שם אימו ושל האיש ואחיו בסכומים של מיליונים, כשלטענת האישה האם לא הייתה בעלת רכוש.

לאור זאת סבור בית הדין כי היה מקום להטלת שבועה על האיש על סכומים אלו, גם מצד 'שבועת השותפים' המוטלת גם בטענת שמא, וגם מצד שבועת היסת על טענות ברי של האישה עם 'רגליים לדבר'. כאמור לעיל, גם ללא שבועה, באופן שהנתבע אינו מברר והתובע אינו יכול לברר יש מקום לבית הדין לקבוע חיוב לפי דעת בית הדין. לכן מחייב בית הדין את האיש לשלם לאישה 300,000 ש"ח.

בנוסף ישלם האיש את שכרו של האקטואר של 47,174 ש"ח (96*420 שעות + 17% מע"מ).

פסק דין

1. האיש ישלם את שכרו (הנ"ל) של האקטואר בתוך חמישה-עשר יום.

2. האיש ישלם לאישה סך של 300,000 ש"ח בתוך שלושים יום.

פסק הדין מותר בפרסום בהשמטת פרטי הצדדים.

ניתן ביום ד' בניסן התשפ"ב (5.4.2022).

הרב מיכאל עמוס

הרב אליעזר איגרא

הרב דוד ברוך לאו – נשיא

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה